

רשימות ורישומים

זלדה

דיוקן עצמי, שנות החמישים

זלדה

זלדה נולדה באוקראינה בשנת תרע"ד (1914), בת יחידה להוריה הרב שלום-שלמה ורחל שניאורסון. שנות ילדותה עברו עליה בבית סבה, הרב דוד-צבי חן, בעיר צ'רניגוב שבאוקראינה בצל המהפכה ומלחמת האזרחים. כשהייתה כבת אחת עשרה עלתה המשפחה ארצה והתיישבה בירושלים. זמן קצר אחר כך נפטרו בזה אחר זה סבה ואביה.

- - -

נטש סבי אותנו כי כלתה נפשו
אל בנו שבגן-עדן.
ובעוד אמי יושבת על שרפרף האבלים
בטרם רחצנו את פנינו מן הדמעות
חלה אבי ולא קם מחליו.

ליד גדר האבנים ההרוסה שוחחו בלחש
המלאכים שממנים על הטל עם האיש העיף
כאשר קרעתי שמלתי הדקה
לסמן באות אבל את ילדותי

- - -

זלדה למדה בסמינר למורות 'המזרחי' ועבדה שנים רבות כמורה, בעיקר בבתי ספר בשכונות מצוקה בחיפה ובירושלים.

באותה תקופה כתבה רשימות קצרות מחיי בית הספר ומהרהורי לבה על התלמידות. הרשימות נדפסו בגיליונות שונים של כתב העת 'דבר הפועלת' בשנות מלחמת העולם השנייה. רשימות אלו, אותן כינתה 'מרשימות מורה', חזרו ונדפסו במרוכז בשנת 1973 בכתב העת 'מבפנים' של התנועה הקיבוצית המאוחדת, שערך באותה עת ידידה, המשורר זרובבל גלעד.

רשימות אלו, שהן מן הפחות ידועים שבכתביה, מובאות פה לרגל עשרים שנה לפטירתה.

כשהייתה כבת שלושים ושש נישאה זלדה לחיים מישקובסקי. על הקשר המופלא בין השניים – עד מותו של חיים כעבור עשרים ושתיים שנים – ניתן לקרוא בשיר:

שלומי קשור בחוט
אל שלומך.

והחגים האהובים
ותקופות השנה הנפלאות
עם אוצר הריחות, הפרחים,
הפרי, העלים והרוחות,
ועם הערפל והמטר,
השלג הפתאומי
והטל,
תלויים על חוט הכמיהה.

ספר שיריה הראשון של זלדה, פנאי, יצא לאור בשנת 1967. מאז ועד פטירתה יצאו לאור עוד חמישה ספרי שירה: הכרמל האי נראה (1971), אל תרחק (1974), הלא הר הלא אש (1977), השוני המרהיב (1981) והספר האחרון, שיצא לאור בימיה האחרונים, שנבדלו מכל מרחק (1984).

תחום נוסף ופחות ידוע של יצירתה הוא הציור. זלדה למדה ציור בשנת 1932 בתל אביב אצל הצייר חיים גליקסברג וחלמה ללמוד ציור בבצלאל. חלום זה לא התגשם מעולם, אך היא לימדה ציור בבתי הספר שעבדה בהם והמשיכה לצייר כל ימיה בסגנונות שונים ובחומרים מגוונים.

רישומים אחדים שלה, מתקופות שונות של חייה, מלווים כאן את 'רשימות מורה'.

דיוקן אמה של זלדה

מרשימות מורה

זלדה

ילדות

בית-הספר ברחוב סואן, אך מרחוק נשקף הים הפתוח ומשכיח מן הלב את הרחוב. יש ימי ערפל כאשר ההרים נעלמים לגמרי והים כמעט לבן ואז ריגשה מיוחדת בכיתה.

ויש שתלמידה קטנה מחביאה בשמלתי את ראשה הגזוז, וכולנו חשות בתכלת. מחזה של גשם ושמשי מעורר עליצות חג. ילדות פותחות לבבות ועיניים ליופי המיוחד, למשחק השליו והבהיר.

באותה שעה נשכח כל הרע, כמו ביום שקראנו את הפרקים האחרונים ב"בראשית" ושולמית אמרה פתאום – "עכשיו אין אף ילדה עצובה בכיתה ב" ובהפסקה רצו בהמון לבשר לכל בית הספר את הנס.

רבקה היפה שזוכרת את פאר ההצגות בהיכל המיסיון, כשהיא לבשה שמלה עטורה כוכבים של זהב (והכל היה כמו בראינוע אמיתי ממש), מחווירה כשרחל אמנו צריכה למות. והדסה, שאת שיניה הגדולות מכנות חברותיה ברגע כעס – "שיני חמור", עגומה נפשה ביותר על הגר (את כל צמחי הבר יודעת הדסה בשמותיהם הערבים ואת סגולותיהם השונות).

עליזה, אש לחה בעיניה כשהיא "רואה" את תיבת-נוח המלאה חיות משועממות. היא מספרת – החמור התגעגע לעבודה, והאריה רצה לטרוף טרף, והצמחים נחנקו בעציצים כשזכרו את האדמה

האמיתית. עליזה העליזה, זו אשר במטריה הקרועה שמצאה סבתה בפח הזבל שעשעה את כל הכיתה, יודעת: מי שסופר את הכוכבים בלילה, פורח שחין בבשרו בבוקר. ושיש שד שחציו חתול וחציו מלאך והוא מתגלה לאדם לפני מותו ויש לץ שמתחבא מאחורי העץ וצוחק מבין העלים. זה שהפך לשכנתה את גיגית הכביסה וגלגל את כל הלבנים בחול.

עליזה מספרת בעליצות שאביה היה אתמול שיכור ורב עם אמא. אוהבת היא את ההומור ואת ההמולה הצבעונית שבמחנה הפליטים הצפוף. גם אדל ושרה גרות במחנה הפליטים, אך לאדל קול מרתפי נוהם ועיניה חולות מאוד. ושרה מרושלת כל כך שאפילו את השמלה האדומה שקיבלה במתנה, לבשה מבלי לשנות את גזרת הגברת ומבלי לקצר אותה. יש בשרה מן ההפקרות של עץ שדה פרוע. נדמה כי רוחות כרמל טהורות נשבו אל הצריף שלהם, כי שיניה לבנות ביותר וקומתה רעננה כל-כך. היא יודעת לספר על עשבים וחרקים ובשבילה עץ החרוב ידיד נפש.

לפעמים מתגלה בסיפוריהן הנוף האנושי של סביבתן בכל זעפּו. רבקה סיפרה, בבקרה אותי בדמדומים בחלילי, איך אמה חיכתה לילה אחד לאביה והוא איחר מאד: "המורה תסלח לי - בסימטא שלנו גרה זונה והערבי שהלך אליה טעה בחושך ודפק בדלת שלנו, כמה פחדנו..."

ובקול מצלצל במין רנן קדמון סיפרה ברכה על נערה יפיפיה ומטורפת שבחצרם. זו "שבכל שנה מביאה ילד ושורפת או מחניקה אותו, ואפילו אביה ואחיה שונאים אותה"...

החדר רוחש משוגעים, בעלי מום וגנבים. כל אחת מהילדות נפגשת אתם יום-יום וחפצה לספר עליהם ורק כרמלה ארוכת-הצמות הרואה בכל את יסוד התפארת, ספרה לנו על הגן העוזב שלהם ועל המזרקה השבורה שיש עליה ראשי אריות מאבן, כעל גן עדן נפלא: "לו ראיתם את מיני הפרות אצלנו". אך לא עם כל הילדות משחק הדמיון בחלומות. רחל הקטנה מכיתה א, "הכושית", גרה במרתף והיא יודעת כבר מעתה שתמשיך במסורת הרעב של אמא: "אני אהיה כובסת".

ושפרה צריכה ללכת. בערב היא מוכרת תירס, פרחים או כעכים הכל לפי העונה. עליצותה אינה פוסקת גם כשילדות אחרות

'ציפור אחוזת קסם'

מחייכות עייפות ליד סליהן (בשעה שאני עוברת ברחוב).
 לדה נזכרת בקבצנית העיוורת מאררט, הדומה למלכה ואחדות
 אמרו: "מסכנה שושנה - הם עניים, עניים".
 לדות הביטו בגעגועים לרחוב המחשיך, ולכוכבים הראשונים,
 והיה מר לחשוב שדווקא לבעלות הרוח החופשית והעליזה שבהן,
 שדווקא לבעלות הדמיון החם, יהיה קשה ביותר בעוד שנה-
 שנתיים. לא אחת מאלה יהיה לבה שותת דם מעלבון ומחנק.

בימי חורבן

קשה עד בלי-נשוא ללמד, כשהלב מת. כשאינן אהבה, נובלות
 המילים עם צאתן מן הפה.
 פחדתי מקולי הנבוב, קול ללא אמונה וללא חיבה. הכל כבה בי.
 חיכיתי שתשאלנה אותי - למה באת? ופתאום ראיתי את יפה
 פורחת. נפלא היה מראה הילדה המלבלבת בשמש. משהו טוב הקיץ
 בי. ראיתי את רינה - פרצוף עגום עיניים. ראיתי את כולן. הלב
 הואר והכיתה הוארה. הרוח פתח את החלון ואורח ירוק בא לכיתה:
 ענף פורח נגע בראשה של מזל. מזל התביישה בנגיעת חיבה של
 הענף הדוקר. עלצנו, היה טוב.
 יהודית הקטנה, זהובת העין, רקדה בנעליים כבדות. ואמרו: יהודית,
 כמו ציפור, כמו ציפור באמת. ואכן בעיניה העליזות יש משהו
 מחוסר הדאגה של נחליאלי.
 כירנו כלים וצבענו אותם. שרה נאבקה עם חומר, בנתה והרסה.
 שרה ארוכת-הצמות הביטה שוב בכד שלה. הוא היה מוכן. היא
 כירה בדקות ענף של זית ועטרה את הכד.
 אסתר הצרודה עמלה ליצור חנוכיה מקורית. פניה העזים שאלוהים
 לא הספיק לשכללם היו מרוכזים מאוד. היא גזרה את החומר
 למרובעים ולמשולשים וחשבה איך לחברם.
 הדסה עיצבה כחולמת פרחי חימר פנטסטיים, לקשט את הקערה
 שכירה.
 היגון הטרופי שבעיניה היה אפל וחם. היה בה משהו זר, משהו משל
 סבתה, זו שדומה לקוסמת מאגדות אלף לילה ולילה.

בנות המרתפים הקטנות כיירו ברצינות עמוקה, בשמחה, שוב נתעוררה האמונה בכוח היוצר שבידים ובמוסיקה שבלב. הילדות מרחוב השומר היו סמל יקר של תרבות.

השמחה

השמחה נראית בעיני – דווקא עכשיו, בחשכה האיומה – כדבר היקר ביותר, המוסרי ביותר, ומאוד רציתי להדליק בלב התלמידות שלי, המבוהלות מפחד המלחמה, שמחה שתשמור אותן מייאוש. פעמים אני חושבת שהמחנך הנפלא ביותר הוא השמש... ללא רוגז וקוצר רוח, מבלי להידבק בצער ובייסורים שמסביב, הוא מאיר, מאיר ומחמם את הכל.

לו היו בי הרבה אהבה, סבלנות וחום!

את מלכה אינני אוהבת די וגם את עליזה לא תמיד ואת לאה. מלכה מוזרה, יש בה צורך חולני להיות נעלבת, עד שפעמים אינה מבטאה אותיות כדי להיות מגוחכת. כשפוגעים בה במשחק היא מיללת בקולי קולות. מנחשת אני את המחזות האפלים שראתה מימי ילדותה הראשונים בבית. אך אין בי די שמש בשבילה. יודעת אני גם כל מה שעבר על לאה עד שסורס רוחה הגאה, היקר, שמעתי על אביה השיכור של עליזה (שותה החשיש) ואין בי חום ושמחה בשבילן.

פעם לימדה אותי ילדה איך לראות ללב. הייתי חולה וגערתתי ברבקה מאוד, יותר ממה שהייתה ראויה. היא הקשיבה ברצינות לדברי הזועפים, כשגמרתי חיבקה אותי חיבוק חזק חזק ושאלה: "מדוע המורה עצובה היום?" מבלי להיפגע מאי הצדק שבהתנהגותי. התביישתי בפניה.

לו יכולתי ללמד אותן את השמחה שיש במראה אדם חי, את האושר שיש אפילו בצורה פרימיטיבית של אבן, היה קצת אור נזרק בליבן. לו אפשר היה לבאר להן את קסם גוף האדם מראשו ועד רגליו – שעוצב בכוח וברוך כזה, את יקר העינים המאירות – אפילו במעמקי מרתף חשוך, מתועב, שאין בו גרגיר שמים, הייתה השמחה מצילה מן העינויים שמסביב, מן האכזריות שמקיצה גם בנו מתוך עצבות רעה.

צביה ואני

בין הילדות הפורחות משחירה צביה כמו קוץ משונה. מחומר זועף ועכור לש אותה אלוהים.

בקולה, בתנועותיה, בכל מהותה, מין עצבות קהה של פרי פגום... קראתי את צביה אלי. היא לא יכלה לדבר. המילים לא נשמעו לה. גופה דעך מעינויים. "היא מפחדת" – אמרו הילדות. התחלתי אני לספר. מבלי להרגיש, לאט-לאט, המשיכה צביה את דברי, אני פסוק והיא פסוק, עד שגמרנו. הקטנות הסתכלו בשתינו ברצינות עמוקה. כשגמרנו נשמע פתאום קול בהיר. "סיפרת נפלא", "צביה באמת, סיפרת יפה" ומחרוזות עיניים אוהבות נמשכו לכעורה, למנודה, לאילמת. חג היה. צביה חזרה למקומה גאה כמלכה וכטלית שחורה נשר מעליה הפחד.

הייתי רעה.

דלה האהבה בלבי ויבשה. הסתכלתי בתלמידותי. הקול הניחר של צביה העליזה הכעיס אותי. "ראו איך היא צוהלת" – חשבתי מתוך רשעות.

צביה לא ידעה שהרהורי רעים.

אחרי ההפסקה הגדולה היא ניגשה אלי ואילמת נתנה לי פרחים, שקטפה בשדה בהפסקה. זו הייתה הפעם השלישית שהגישה לי צביה פרחים. תמיד באותה תנועה אילמת ותמיד אותו צירוף של פרחים: הרכים, החרשיים והבהירים ביותר.

בבחירה המתמדת של הפרחים האלה, בצירוף הקבוע הזה של צבעים דקים ושקופים היה איזה הד רחוק, רמז על אי נעלם שפורח בלבבה. מוסיקה פנטסטית עלתה בלי קול מערבות הנפש הזרה, הכואבת.

בבתי תלמידותי

נכנסתי למבוך של חצרות-העוני. בכוך אפלולי שאודם המרבד דולק בו בכהותו עמדה זהבה.

בעיניה השחורות והחיות הייתה הבעה חדשה, מעולם לא הרגשתי במבטה את האש הקנאית האמהית הזאת, את היגון הזה של האדם שכבר כאב גם בבשרו וגם בנפשו. כמבוגרת לגמרי היא יצאה לחצר, הביאה כסאות שבורים ובקשה לשבת. רק הקול הילדותי היה כל כך חנוק וחסר-ישע. בחצר הגדולה בתוך עגלת-ילדים עקומה ודהויה ישבו צופפים ארבעה תינוקות. הפעוט החולני שענינו טרוטות ופניו אפורים, הוא אחיה. "עליו אני צריכה להיזהר", הוריה עם התינוק (קטן מזה שבעגלה) נסעו לטבריה להשתטח על קברו של הצדיק. כך נדר אביה בחלותו.

השכנה המכוערת מבארת לנו בקול צרוד שנדר מוכרחים לקיים. אחיה ה"גדול" של זהבה מקשיב לדבריה ברצינות טהורה. גם עיניו הזהובות אומרות שנדר הוא דבר קדוש ונורא מאוד. השכנה המכוערת משבחת את "עקרת-הבית" המטפלת בארבעת אחיה. זהבה מסמיקה, בעיניה מתגבר הלהט האימהי, אך היא שותקת. בדידות נושבת משתיקתה. אני נזכרת פתאום במזל, באחותה הקטנה והערמומית, שמתה לפני חודשיים. ורגש משונה בלבי, כמעט כמו בימי ילדותי, כשהייתי מביטה לשמי הלילה של ירושלים, לרבבות הכוכבים הדולקים, וחשה בכל הווייתי את קרבת האל הנעלם. מאחד הפתחים שבחצר יוצאת ילדה קטנה, בפניה יופי כל כך זך שהלב נרעד - רק צעדים מספר מן הבית של זהבה עד לחצר של מרים הגמדה. בעיניים ריקות לגמרי מביטה עלינו אמה של מרים, באדישות קהה של אבן.

"הלא היא מטומטמת!" אומרות השכנות הצעירות ל"אחות". בשיממון זורחים עגילי הזהב באזני האישה המסורבלת. נדמה שאין דבר שיכול להחריד את שתיקתה האטומה, שאפילו יגווע אדם לעיניה, לא תזוז חומת הבשר הזאת ולא תפתח את פיה... מבלי להגיד מילה היא מפנה לנו את ערפה העצל ויושבת לנוח על המדרגות - איזה ישימון! מוות גם בקולו של האב. בערבוביה מתועבת ואפלה נופלים דבריו.

"גם כן הורים", אומרת בבוז השכנה הצעירה.

הדם משחיר בעורקי, רצון פראי מתעורר בי לנפץ משהו, לצעוק!

רעות בכיתה

בין לאה ואהובה יש משהו מוסיקלי עמוק, כמעט אהבה. והרעות בין רבקה וחווה מזכירה לי את פרח הגרניום חסר הריח. זהבה הפרסיה מתגעגעת למרים הרחוקה שבתורה. הילדות אומרות שזהבה "חברה ידידה עם הנביאה" וצוחקות בחיבה לפנטסיה המתוקה והעצובה שבשאלותיה (היום כשלמדנו על מות הנביאה, נפנו כל העיניים אל זהבה).

בין מזל ה"כורדית" ורחל ה"גרמניה" יש קשר של חברים לעבודה, מין חיבה שלווה מאד ובהירה כיום. אותה הדאגה בעיני שתיהן לצמח שנבל.

יש בגן הידידות שבכיתה – היסמין והלענה, הקוץ היבש, ואפילו עשבים שוטים וטפילים. שונים היחסים ומגוונים. הרבה מן השמחה, הכאב, הלעג וההערצה שאדם יכול להעניק לחברו, ידוע כבר לקטנות.

במשחק הזה, החשאי והנורא, משתתפת גם אני. חווה באה אלי לדבר רעות ברבקה חברתה (זאת שבחרו אותה הילדות ל"לילה" באחת ההצגות בגלל שחור תלתליה).

ידעתי שהייתה מביאה לה קודם מתנות, שהקריבה לה אפילו בקבוק קטן וירקרק, זה הבקבוקון המגוחך שהיה כל כך חשוב לחווה בגלל עברו המלא ניחוח ובגלל סיפורי הנפלאות על מוצאו. ופתאום באה אלי חווה לדבר רעות ברבקה. "אבל רבקה הסתפרה כמו זקנה" ענתה חווה להבעת התימהון שבעיני. עם גניזת התלתלים נגזרה ונשרה גם חיבתה.

את מרים הגמדה אוהבות כולן, אבל במין אהבה מעליבה, כמו שמחבבים צעצוע קטן ומוזר ומשתעשעים בו. צילה זרה, המבט הירוק והמחליף את הבעתו, איננו מובן לי, אף לא לילדות. אולי תמצא עוד חברה, אולי יש לה חברה בבית.

אבל מיפה מתרחקות הילדות. הן נרתעות באופן אינסטינקטיבי מן האסון המחריד שקרה בחייה ואשר טבוע בה. מבלי לדעת על הזוועה הן בורחות ממנה, נרתעות ממוכת-האלוהים.

והן לה נחוצה חברה כמו שמש, הן היא לבדה בחושך, באימה, ואין להושיע.

איך נוצחה עליזה

מידי ערב בערב היו הרצאות של מומחים על אלף המיתות המשוונות האורבות לאדם בימי מלחמה במרומי השמיים, ברעש הים ובכרמל הפורח.

כענן אפל הייתה תלויה האימה באוויר, השרירים חרקו מפחד. (אחר כך כשנפצע האיש הראשון רוסן הדמיון). הילדים היו צמאים לחיבה ונכספים לחסות. כמו בימי ההתפרקות, הרפיון וההתחטאות, כמו בעדנת ימי המחלה, או כמו בפחד הלילי האפל שאין לו חופים.

הם היו אבודים ויתומים אפילו בזיו הצהרים, בהפסקה, כשהייתי יורדת אתם לחצר, אי-אפשר היה לנתקם לרגע ממני. בייחוד הירבו להתרפק הקטנות. בעולם המתמוטט היה המגע בידי העצובה מעורר בהן בטחון ושלוש. הן לא יכלו לחיות מבלי להרגיש בכל רגע את קרבתה הפיזית של אמא או ממלאת מקומה.

כי העץ לא היה עץ וההר לא היה הר. ולו דיברה פתאום הציפור המתעופפת מעל ראשינו בקול של אדם, ולו יהודית הקטנה פרחת פתאום נגד עינינו כפרפר או הפכה לענן זהב – לא היינו תמהים.

כמו בחלום בלהות נורא, היה עכשיו הכל אפשרי. התערבבו הגבולות. ישבנו על מדרגות האבן, יהודית הקטנה התפנקה ברוך של חבצלת לבנה. הגדולות הביטו עליה בבוז. גאוותן התגברה למראה הקטנות, המשתפכות כנהר. הן התרחקו. אנחנו המשכנו לשיר בקול נמוך.

פתאום שמענו המולה זרה, נרגשות חזרו הגדולות אלינו, סוערות, אדומות וגדולות עיניים.

עליזה השחרחררת עמדה במרכז החבורה, מוקפת אש של מבטי שנאה. בעיניה הייתה חוצפה מרהיבה.

אסתר הצרודה (מוכרת התירס) נהמה בכעס:

"אתם שומעים? אתם שומעים? אתם שומעים? היא אומרת,

שבן-המלך יקח אותה לאישה!"

"כן", עונה עליזה.

"את? הן כל אחת מכיר את סבתך הקבצנית! את סבתך הגיבנת! את

סבתך שחוזרת על הפתחים!"

"כן, אני!"

"או הו", מייללת שפרה מוכרת הפרחים, "את, שאביך השיכור מתקן
נעליים ברחוב?"
"אני", משיבה עליזה.
גם הקטנות כבר התנערו. דמן המזרחי התלהב, הן שכחו עולם
ומלואו, כציפורים טורפות חפצו לקרוע את עליזה לגזרים.
משונה הייתה הקנאה, החמה, החיה, הפראית, הממשית לחלומה של
עליזה, קנאתן של נערות העוני, שיודעות את מר-החיים משרן.
בבת-צחוקה של עליזה היו עקבות ברורים מכל חמדות-הפלאים.
ובעיניה השחורות נשקפו בבהירות קסמי ארמון הבדולח והגן.
היא עמדה כל כך גאה בשמלת הסמרטוטים שלה, שכל אחת שמעה
את צעדי בן-המלך ההולך ואת פעמוני מרכבת הזהב.
כנגב שחור ברח הפחד מגבולותינו. גל של אביב אלוהי נשב בפנינו.
והעולם חזר לזמר שלו ולקצב שלו.
ובכל זאת נוצחה עליזה.
את המלה הפוצעת, המשכנעת, את החץ האחרון שהמית את
חלומה של עליזה שלחה אסתר הצרודה.
היא צעקה: "מה, את תהיי אישה לבן-המלך, את 'הכושית'?" אפילו
את המורה, שפי-אלף לבנה ממך, הוא לא לקח!"
ועליזה מנוצחת הורידה את ראשה.

נוף הבית

כל ילדה מביאה אתה את לחן המשפחה שלה, נוף הבית נגרר עד
לספסל שהיא יושבת עליו.
את מרגלית מקיפה אפלולית טחובה של מרתף, גם כשהיא מוצפה
שמש.
מזל מביאה את אחיה קטוע הרגל, הנה הוא שוכב ומביט עלינו
ביגון.
אצל זהבה, על רקע ארגמן של מרבדי פרס, עומדת אם צעירה עם
תינוק עצוב עיניים.
ערבוביה עליזה תלויה מאחורי חנה הדקה - תינוקות ורודים, גדיים
שחרחרים ארוכי-אזניים ואישה קטנה. האהבה שהאישה הזאת

משפיעה על תשעת ילדיה נודפת מחנה כמו בושם מתוק של יסמין. בביתם הרוגש מתינוקות ועזים (מכניסים אותן לחדרים בגשם) נשמרת שמלה רקומה של זה שמת בן חדשיים וחצי, הבכור, שאף אחד מתשעת הילדים לא ראה אותו מעולם בעיניו. גם את העולל הזה, את האח החלום, מביאה חנה לכיתה שלנו. קהל רב מלווה את הילדות מן הבית אל בית הספר. המון אילם ובלתי נראה של אנשים, בעלי חיים, עופות וצעצועים.

תפילה

עכשיו, כשאני חושבת – נראה לי פתאום הכל מופלא, כמעט נס. לב הילד נפתח ונסגר, נסגר ונפתח, ומוציא בלי הרף חוטי יָעות ולעג סביבו.

אינו נח רגע. ובאיזו זריזות צריך לזרוק לתוכו את זרע המלה. בגיבוב של צעצועים, צמחים, עלבונות, מפלצות פחד, צחוק, בחשכה שבערבוביית הלב החי – את צריכה לזרוע את דבריך. ואני כל כך כבדה.

הן נחוצה קלות של מחוללת ושמחת כל האברים, כדי לנטוע בערבוביה הרוגשת הזאת.

נס מתרחש כשהלב הילדתי מסלק מעצמו את צעצועיו ומריבותיו, כדי שיכנס לתוכו אבי הנביאים, ולבי אני גם הוא מלא קולות, גם בתוכי רצים הימים והלילות והכאב – – –

כמה התפללתי אליו, כשנבלתי מחולי או החשכתי מרשע, שישמור את הילדות ממני, מכיעורי ועייפותי, הוא שאינו עצוב ואינו חולה ואינו עייף, הוא שחייו אינם רצים במדרון. לא כשמש המתכסה בענן, רק הוא בעצמו, האלוהים. ממעמקי עניי קראתי אליו – – –

דיוקן עצמי, שנות השבעים

דברים "בלתי חשובים"

הקשבנו פעם לפטפוט של ציפורים מאחורי חלון הכיתה, זה היה ימים אחדים אחרי ששמחנו בענף פורח של שקדיה שהביאה לנו מזל ביום גשם חשוך.

אמרה זהבה: "מכל דבר לא חשוב אנחנו עושים דבר חשוב". אבל אני הרהרתי, שהלב מלא דברים "בלתי חשובים" ושאחרי כמה שנים, גם אני וגם הן נזכור אולי רק את הדברים "הבלתי חשובים". אני אזכור אולי רק כמה יפה הייתה לאה ביום מעונן אחד, ואיך הציצה ברבע עין שחורה מעבר לספר. ואת שמחה שבאה אלינו אחרי מחלתה, זרה לגמרי, וכאילו בשמלת זכוכית. ואולי אזכור רק את אהובה שרקדה עם בובתה השבורה כשיגון אימהי דולק בעיניה. אחרי הרבה, הרבה שנים נשכח בוודאי כולנו את "הדברים החשובים" ונזכור רק את הניחוח הדבשי הדק של ענף פורח, שהיה פעם ביום גשום בכיתתנו.

